

**ORKESTRADA ÇALMA SANATI:
KONSERVATUVAR VİYOLA BÖLÜMÜ LİSANS ÖĞRENCİLERİNE YÖNELİK
BİR ÇALIŞMA**

Evren BİLGENOĞLU*

Başvuru Tarihi: 03.12.2015; Kabul Tarihi: 24.01.2016

ÖZ

Konservatuvar viyola sanat dalı mezunlarının çoğunluğu senfoni, opera ve oda orkestralarında görev almaktadırlar. Konservatuvarda okuyan bir öğrenci kendisi için gelecekteki en olası meslek olan orkestra viyola grubu üyesi olmaya ne kadar layıkıyla hazırlanabilmektedir? Bu çalışmanın amacı, konservatuvar viyola bölümü lisans seviyesindeki öğrencilerin orkestra dersindeki beceri düzeylerini belirlemek ve bu kapsamda profesyonel orkestra üyeleri olarak yetiştirilmelerine katkı sağlamaktır. Bu amaç için öncelikle profesyonel bir orkestra üyesinde bulunması gereken özellikler ayrıntılarıyla belirtilmiştir. Ardından, çalışmanın evrenini oluşturan Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Lisans devresinin farklı sınıf ve yetenekteki viyola bölümü öğrencileri hem orkestra dersinde (Hacettepe Akademik Senfoni Orkestrası) hem de bireysel olarak gözlemlenmiş, orkestrada kat ettikleri aşamalar ve karşılaştıkları zorluklar veriler halinde toplanmıştır. Karşılaşılan zorluklar ana başlıklar halinde sınıflandırılmış, nedenleri analiz edilmiş ve giderilmelerine dair öneriler sunulmuştur. Bu çalışmanın ülkemizdeki veya yurtdışındaki profesyonel orkestraların üyesi olmaya aday öğrenci ve icracılar için dilimizde yararlı bir kaynak olması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelime: viyola, viyola grubu, orkestra, orkestrada viyola

**ART OF PLAYING IN AN ORCHESTRA:
A RESEARCH ON CONSERVATORY UNDERGRADUATE LEVEL VIOLA
MAJOR STUDENTS**

ABSTRACT

Most of viola performance major graduates find a job in a symphony, an opera, or a chamber orchestra. How sufficient can a conservatory student be prepared for his or her most probable job? The aim of this study is to contribute the conservatory viola students' education towards being professional orchestra members by examining their capabilities in the orchestra classroom. For this purpose, a professional orchestra player's qualifications are clearly described. Then, the working group, undergraduate level viola students in various level and abilities in Hacettepe University Ankara State Conservatory, are observed both in the orchestra classroom (Hacettepe Academic Symphony Orchestra) and in their viola lessons. Their progresses and challenges in rehearsals are noted. Their most common problems are classified and analyzed. Then, suggestions for eliminating these problems are given. The goal of this work is to provide a helpful source in Turkish language for violists and students who are aiming for an orchestral career both in Turkey and abroad.

Keywords: viola, viola section, orchestra, viola in orchestra

* Doç.Dr., Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı Yaylı Çalgılar Anasanat Dalı
e-posta: evrenbil@hacettepe.edu.tr

GİRİŞ

Türkiye dâhil her ülkede konservatuar ya da yüksekokullarda viyola eğitimi alan öğrencilerin birçoğu mezun olduklarında, senfoni, opera ya da oda orkestrasının viyola grubunda iş bulmayı ümit etmektedir. Ülkemizde iş sahası olan profesyonel orkestralar başta devlet senfoni orkestraları, devlet opera ve bale orkestraları, özel ve belediye destekli oda orkestraları ve bir üniversite bünyesinde kurulan akademik senfoni ve de akademik oda orkestraları olarak gruplandırılabilir. Yurtdışındaki çoğu orkestra sınavında adaylardan, viyola repertuarı eserleri ile yetinilmeyip *spiccato*¹, *sonorite*², müzikalite ve benzeri becerileri gösteren belirli orkestra partileri de çalışılmış olarak istenmektedir. Ülkemizde de çalışılmış partilerden yapılan bu tür sınavlar bazı özel orkestralarda yapılmaya başlanmıştır.

1950’lerden bu yana birçok önemli orkestra parçasının derlenip çalışma önerilerinin sunulduğu kitaplar basılmıştır. Bu kitaplardan birini yayınlayan viyolüst ve pedagoğ Win Ho ‘profesyonel bir orkestrada yer edinmek isteyen müzisyenler sadece solo repertuarı iyi çalmakla yetinmeyip, iyi müzisyenliği orkestra partilerinde de her detaya odaklanarak göstermelidirler’ der (Liao, 2009). Bu sebepten, ‘orkestra partilerini hakkını vererek çalabilmek müzik kariyerinin kaçınılmaz bir parçasıdır’(Showell, 1987). Öğrencilerimiz yukarıda belirtilen orkestra sınavlarına hazırlanırken orkestra partilerini yakından tanır ve iyi bir orkestra üyesinin nasıl niteliklere sahip olması gerektiğini bilirlerse orkestra sanatçısı olarak sınavlarda ve kariyerlerinde daha başarılı olacaklardır.

Bir yaylı çalgı üzerinde ustalaşmak için en az 10 yıl gerekmektedir (Cahill, 2010). Ülkemizde bu eğitimin ilk 3 yılında öğrencinin teknik gelişimine önem verilir. Öğrenci lise devresinde okul müfredatlarının öngördüğü sınıfta sırasıyla orkestra ve oda müziği ile tanışır. Bir yandan solo performans yetilerini geliştirirken bir yandan da orkestra ve oda müziği gibi derslerde beraber çalma becerisini geliştirir. Beraber çalma aktiviteleri öğrencinin solo çalışmalarını da olumlu bir yönde etkiler. Öğrenci, zamanla beraber çaldığı arkadaşları ile hem *sonorite* hem de artikülasyon³ uyumlarına özen göstererek daha zevkli müzik yapmaya başlar.

¹ Spiccato: Arşeyi zıplatarak çalma (Yazarın Notu).

² Sonorite (Sonore): Ses dolgunluğu, tınlayan ses (Baker, 1995, 216).

³ Artikülasyon: Yorumcu tarafından bir müzik cümlesinin notalarının tane tane, belirli bir biçimde (tarzda) çalınması (Baker, 1995, s. 22).

Orkestrada çalmak, orkestra şefi ve tüm grupla iyi bir işbirliği gerektirir. ‘İyi bir birliktelik için orkestra yaylı çalgı sanatçısının bireysel yorumu çoğu zaman daha az önemlidir’ (Bentley,1943). Orkestra içerisinde çalma kolektif bir iş olduğu için kişi yerine grup tanımı benimsenir. Bu durumda öğrencinin ilk olarak öğrendiği davranış kendi yorumundan ödün vermesi gerektiği gerçeğidir. Birlikte çalma yani bir *ensemble*⁴ üyesi olma becerisi her öğrencide müzikalite ve duyuşsal algının gelişimine ve bireysel karakter özelliklerine göre farklı şekilde görülür. Orkestrayı bir canlı organizmaya benzetirsek, bireyler bu organizmanın organları ve dokularıdır. Organizmanın sağlıklı olması bu organ ve dokuların birbiriyle uyum içinde çalışmasına bağlıdır.

Birlikte çalma becerisini orkestra dersinde geliştiren viyola öğrencilerine örnek teşkil edecek iyi bir orkestra üyesinin nitelikleri neler olmalıdır? Birçok profesyonel orkestranın viyola grup şefinin *masterclass* ve makalelerinde tekrar ettikleri özellikler beş ana başlık altında toplanabilir;

- 1) Sağlam entonasyon,
- 2) Doğru ritm,
- 3) Müzikalite (Uyumlu ve sıcak bir sonorite, stil bilinci, çok çeşitli nüans ve *artikülasyon* becerisi),
- 4) Orkestra şefini takip etme, *konzertmeister*⁵ ve viyola grubu ile beraber çalma,
- 5) Deşifre becerisi.

Her öğrenci, orkestra dersinde yukarıda belirtilen yetenekleri belirli seviyelerde gösterir ve geliştirir. Bu araştırmada öğrencilerden beklenen yetiler gözlenmiş, ilerleme aşamaları kaydedilmiş, bu aşamalarda karşılaşılan problemler irdelenmiş ve son olarak çözüm önerileri verilmiştir.

⁴ Ensemble: Birlikte müzik yapan topluluk (Baker, 1995, 86)

⁵ Konzertmeister: Başkemancı.

YÖNTEM

Bu araştırmada öğrencileri değerlendirmek için belirli kriterler oluşturulmuş ve konservatuar öğrencilerinin bu kriterlerin ne kadarına ulaşabildiği solo ve orkestra içerisindeki çalma becerileri göz önüne alınarak sınıflandırılmıştır. Oluşturulan kriterler yazarın yurtiçi ve yurt dışındaki eğitmenlik, viyola grup şefliği ve grup üyesi deneyimlerine, profesyonel orkestralarda grup şefliği yapmış icracıların ve pedagogların bu konu hakkındaki verdikleri sunumlar ve yazdıkları makalelere dayanmaktadır.

Bu araştırmada öncelikle öğrencilerin orkestra dersindeki davranışları ve gelişimleri gözlemlenmiştir. Gözlem esnasında giriş kısmında belirtilen orkestracı nitelikleri minimum değerde tutulmuştur. Araştırmada incelenen özellikler var olduğu biçimi ile aktarılmış, öğrencilerin orkestra içerisinde zorlandıkları noktalar belirlenip bunları giderme yolları metin içerisinde sunulmuştur.

Örnekleme

Bu araştırma için, Hacettepe Üniversitesi Ankara Devlet Konservatuvarı lisans seviyesi viyola sanat dalı öğrencileri, orkestra derslerinde, öğrencilerin konserlerinde ve (yazarın enstrüman sınavlarında da yer almasından dolayı) solo performanslarında gözlemlenmiştir. Öğrencilerin seviyesini daha iyi anlamak için önce Lisans I öğrencisinin yaklaşık beraber çalma becerilerini özet olarak açıklamakta yarar vardır. Ankara Devlet Konservatuvarı Lisans I seviyesindeki bir öğrenci en az 7 yıldır enstrümanını sanat dalı hocası ile çalışmaktadır. Öğrenci lise devresinde iken kendi seviyesine uygun, kısa eserler ile orkestra dersi görmüştür. Bu öğrencilerden bazıları ülkemizde faaliyet gösteren çocuk veya gençlik orkestraları, ya da yaz festivallerine katılarak orkestra deneyimlerini geliştirmiş durumdadır. Birçok öğrenci sağ ve sol el teknik gelişimleri ile orkestra eserlerindeki teknik pasajları hakkında çalışabilir. Teknik pasajların yanı sıra orkestra içerisinde uyumlu bir şekilde viyola partisinin rolleri arasındaki farkları çok az da olsa kavramaya başlamıştır. Bunlarla beraber öğrencinin stil bilgisi ve müzikal duygusu da belirli bir seviyede gelişmiştir.

Veri toplama araçları

Bu çalışmanın verileri Hacettepe Akademik Senfoni Orkestrası'nın bazı konserleri ve o konserlerin provalarından toplanmıştır. Öğrenciler bir konser sezonu içerisinde en az on konser veren, kendileri ile birlikte profesyonel üyelerin de

bulduğu bir orkestrada yer almışlardır. Her eserde viyola grubunun ihtiyaç duyduğu üye sayısı değiştiği için bir akademik yıl içerisinde bir viyola öğrencisi her konserde yer alamamıştır. Orkestra konserlerinde çalınan eserler genellikle orkestra repertuarının başyapıtlarıdır.

İşlem

Bu çalışmada ilk olarak yazarın kendisinin de bazen içerisinde çaldığı orkestra dersleri ve onları izleyen konserlerde öğrenciler gözlemlenmiş, sonrasında öğrencilerin davranışları belirlenmiş özelliklere göre sınıflandırılmıştır. Öğrenciler buldukları sınıf ve gösterdikleri davranışlar bakımından ayrı olarak gruplandırılmıştır. Bu gözlemlerde öğrencileri değerlendirirken aşağıdaki belirleyici özelliklere dikkat edilmiştir:

- a) Entonasyon duyusu (özellikle kadanslarda ve kromatik pasajlarda),
- b) Tempo duyusu ve Ritmik disiplin (koşma ya da çekme gibi hataları olup olmadığı),
- c) Müzikalite (grup *sonoritesine* karışabilmesi, artikülasyon ve nüanslara ne kadar uyum sağladığı),
- d) orkestra şefini takip etme,
- e) deşifre becerisi,
- f) Çalınan eseri, bestecisini ve partisini tanımak için zaman ayırma,
- g) Üç saatlik provanın sonuna kadar teknik becerilerini aynı düzeyde koruyabilme,
- h) Viyola eğitimdeki teknik ve müzikal gelişim ile beraber çalma gelişiminin aynı doğrultuda olup olmaması.

İkinci aşamada da her orkestra dersi sonrasında öğrencilerin beceri ve yetkinlik gösterdiği noktalar belirlenmiştir. Öğrencilerin gelişimi, çalınan senfonik bir eser esas alınarak deşifre, prova ve performans olmak üzere üç ayrı aşamada gözlemlenmiştir.

Verilerin analizi

Öğrencilerin yukarıda oluşturulan özelliklerin ne kadarını hangi seviyede sağladıkları gözlemlenmiş daha sonra öğrenciler bu niteliklere göre gruplara ayrılmıştır. Daha verimli bir gözlem için yazar öğrencilerin bireysel çalışmalarını da

yakından gözlemlemiş ve onun orkestra içerisindeki davranışları ile müziğe bakış açısının tutarlı olup olmamasına göre değerlendirmiştir. Örnek olarak bir öğrencinin deşifre esnasında başarı göstermesi (öğrenci eseri önceden tanımiyorsa) yetenek olarak değerlendirilmiş, öğrencinin daha sonraki provalarda iyi deşifre etmiş olduğu eseri grubu ile daha uyumlu çalması beklenmiştir. Sonuç olarak, daha çok öğrencilerin bireysel yetenekleri dışında olan niteliklerini nasıl geliştirdiği üzerine yoğunlaşmıştır.

Araştırmanın yapıldığı çevre hakkında bilgi

Hacettepe Akademik Senfoni Orkestrası viyola grubu beş kadrolu üye ve dönüşümlü olarak konserlerde yer alan öğrencilerden oluşur. Söz konusu konserde orkestra şefinin uygun gördüğü şekilde öğrenciler ya asıl üyelerin yanında iç tarafa ya da dördüncü rahleden başlayarak sınıf sırasına göre geriye doğru otururlar (Lisans 4-3-2 ve 1 olarak).

Orkestra dersine yeni gelen öğrenci uyum içerisinde müzik yapabilmek için doğru zamanda doğru notaları doğru ritmik kalıp içerisinde, şefin istediği nüans ve *artikülasyon* ile birlikte çalma becerisini geliştirir. Yedi senelik bireysel viyola eğitiminde geliştirdiği arşe karakterlerini, nüans değişikliklerini belirtmeyi ve de müzikal cümle becerilerini orkestra dersinde uygular. Her orkestra provasında öğrencinin farklı arşe şekillerindeki artikülasyon farkını algılayarak grubu ile beraber çalabilme yeteneği şekillenir. Öğrenci bu derste orkestra içerisinde büyük bir bütünün parçası olarak çalmayı öğrenmektedir.

BULGULAR

Profesyonel bir orkestracıda olması gereken ritm ve entonasyon duygusu, öğrencilerin kendi bireysel çalışmalarında da en önemli unsur olduğu için öğrenciler bu konuda daha dikkatli olmaktadır. Bununla beraber öğrencilerin;

- 1) orkestra şefini takip etme konusunda bazen zorlandıkları ve provanın sonuna kadar teknik becerilerini aynı düzeyde koruyamadıkları,
- 2) müzikalitenin, özellikle grup *sonoritesine* karışarak farklı nüans ve *artikülasyon* becerilerinin yavaş geliştiği,
- 3) deşifre yetilerinin daha çok gelişmesi gerektiği,
- 4) öğrencilerden pek azının çalınacak bir eserin ilk provasında viyolanın eserdeki rolünü ve eserin bestecisini tanımaya vakit ayırdığı,

5) sınıf ve teknik düzeyin iyi bir orkestra üyesi olmalarında çok fark yaratmadığı saptanmıştır.

Aşağıda bu saptamalar kapsamlı bir biçimde açıklanmış ve en çok yapılan hatalar belirtilmiştir. Daha iyi orkestracılar yetiştirebilmemiz için bu hataların elimine edilmesine dair tavsiyeler de metin içerisinde sunulmuştur.

1. a) Orkestra şefini takip etme

Bir orkestra sanatçısı prova ve performans esnasında önündeki notayı çalarken orkestra şefini, grup şefini ve mümkün olduğu ölçüde *konzertmeister*'i takip ederek o sırada yapılmakta olan müziğe katılır ve sonrasını zihninde hazırlar. Tahmin edileceği gibi aynı anda takip yetisi derin bir konsantrasyon ister. Orkestra dersine yeni katılan bir öğrencinin bu beceriyi kazanması biraz zaman almaktadır.

Lisans seviyesinde orkestra derslerine yeni başlayan öğrenciler tanımadıkları bir eserin viyola partisinin ön çalışmasını yapsalar da çoğu zaman notadaki yerlerini kaybetmekte ya da grubun gerisinde kalmaktadırlar. Gözlemlenen bazı öğrenciler çalınan eseri kendileri çalışsa da önünde oturan, güvendiği biri ile birlikte çalmayı daha güvenli bulmuştur. Öğrencinin müziği kaçırdığı anda daha çok güvendiği bir büyüğü ya da arkadaşı ile beraber çalma eğilimi belirli bir oranda kabul edilebilir fakat bu davranış, bir süreliğine öğrenciyi rahatlatır da zamanla onu girişleri saymamaya, ritmik pasajları çözmeden sadece beraber olarak çalma çabasına sürükler. Bunun sonucunda öğrenci giderek beraber çalmaya çalıştığı kişinin yaptığı hatayı da sorgulamadan çalmaya başlar. Ünlü viyolist ve pedagog Roberto Diaz'ın da belirttiği gibi 'fazla güvenerek çalma alışkanlığı gereğinden çok olduğunda bu durum orkestra üyesinin zamanla müziği geriden takip etmesine neden olur' (Noble, 2004). Bu hata hem öğrencinin bireysel gelişimi, hem de grup birliği açısından zararlıdır. Sonuç olarak bu yola başvuran öğrencilerin viyola grubuna bazen zor anlar yaşattığı, ya da güvendikleri kişinin yokluğunda müziği yakalayamayıp grubun gerisinde kaldığı görülmüştür.

Berber çalma yetisi görsel ve duyuşsal olarak farklı gelişir. Orkestra dersine yeni gelen öğrenciler öncelikle görsel yetilerini kullanmaktadırlar. Öğrencinin çevresini dinleyerek grubun çaldığı artikülasyona uyum sağlaması ve belirli stil farklılıklarını yakalaması ise daha ileri sınıflarda ya da daha tecrübeli öğrencilerde görülmüştür.

1.b) Orkestra içerisinde oturma bilinci

Orkestra içerisinde oturma bilinci iki ana konuda ele alınabilir. Bunlardan ilki kişinin oturduğu olduğu konumun (mesela üçüncü rahle başı) önemidir. Örnek olarak, ‘orta rahlelerde çalan viyolacılar sadece önünde çalanları dinleyerek onlarla beraber çalmakla kalmayıp arka rahleleri de koordine etmelidir. Bundan dolayı ritmik koşma ya da çekme hataları yapmamalı ve girişlerde erken ya da geç davranmamalıdır’ (Rose, 2000).

Bu tip bir oturma bilincinin, kadrolu ve kendilerinden tecrübeli orkestra üyeleri ile çalan öğrencilerde oluşmadığı gözlemlenmiştir. Örneğin öğrencilerden hemen hemen hiçbiri grup şefi olarak bir konserde çalmamış, pek azı grup şefi yardımcısı konumunda oturmuştur. Sonuç olarak, gençlik ve çocuk orkestralarında çalan bazı öğrenciler okul dışında grup şefi olmayı deneyimlemiş, birçok öğrenci ise grup şefliğini hiç deneyimleyememiştir. Bu konu yazının tartışma ve öneriler bölümünde daha detaylı olarak ele alınacaktır.

Oturma bilincinin ikinci konusu, doğru açı ile oturmaktır. Daha önceden de belirtildiği gibi en yeni gelmiş öğrenci en arkaya oturmaktadır. Bu nedenle şefi, grup şefini ve müziği takibi çok zorlaşmaktadır. Müziği kusursuz ve güzel bir biçimde çalabilmesi için, öğrencinin zamanla oturduğu rahlede rahat bir biçimde şefi görebileceği ve aynı zamanda notayı takip edebileceği bir şekilde çalmayı öğrenmesi gereklidir. Profesyonel bir orkestra üyesi hem kendi notasını, hem orkestra ve grup şefini rahatça görebildiği, hem de *konzertmeister*’i gözünün ucu ile takip edebildiği pozisyonda oturur.

Bu durumda nota sehпасı şefe doğru ve şefin hareketlerini kapatmayacak yükseklikte olmalıdır. Öğrenci sehпасını çok alçak ya da çok yüksek konuma getirip doğru açı ile ayarlamadığında birçok noktada problem yaşar. İlk problem, öğrencinin viyola grubunu ve orkestra şefini iyi takip edememesi ve dolayısıyla şefin hareketlerine zamanında cevap verememesidir. İkinci olarak notasını göremediği için viyola partisini düzgün çalamamasıdır. Son ve en önemli problem ise öğrencinin orkestra şefini ya da notayı görmek için kendi duruşuna dikkat etmeyerek boynunu ve omuzlarını sıkmaya başlaması ve dolayısıyla arşe ve sol el tekniğini bozmasıdır. Birçok fizik tedavi uzmanının yaylı çalgı çalan hastalarında görüp belirttikleri gibi, ‘yıllar içerisinde yanlış ve asimetrik bir tutuş şekli kas balanssızlığını beraberinde getirir. Örneğin sol taraftaki kaslar sağ taraftan daha kısa ve daha güçlü gelişir ve

sonuç olarak da bu kas eşitsizliği fiziksel fonksiyon bozukluklarına neden olabilir’ (<http://www.alexandercenter.com/pa/stringssiii.html>).

Öğrencilerin birçoğunun prova esnasında orkestra şefini ya da notayı görmek için enstrüman tutuşlarında ve oturuşlarında giderek bozulma olduğu tespit edilmiştir. Bu yazının işlem bölümündeki dikkat edilen hususlardan (bkz s. 5) g şıkında belirtilen ‘üç saatlik provanın sonuna kadar teknik becerilerin aynı düzeyde korunması’, zamanla yorulmanın da etkisiyle, duruşlarına dikkat etmedikleri için hemen hemen hiç bir öğrencide görülememiştir. Bu hata, teknik bakımdan öğrencilerin bireysel çalışmalarını da etkilemektedir.

Birçok enstrüman hocası oturuş ve tutuş dikkatsizliklerinden kaynaklanan teknik bozuklukları elimine etmek için orkestra dersinden sonra bir süre arşe çekilmesi gerektiğini dile getirmektedirler. Bu çalışma öğrencinin alışageldiği teknik yetileri korumasına yardım eder. Bunun dışında, gözlenen bu sorun için benimsenen farklı oturuş biçimleri vardır. Bunlardan ilki ülkemizde de tüm hocalarımızın önerdiği gibi sandalyenin ucuna sağ dizi biraz aşağıya doğru eğimli tutarak oturmaktır. İkincisi ise sağ ve sol ayak üzerinde bedeni her iki yana eğerek denge kurulması ve prova süresi boyunca bütün vücudun doğru bir balans ve kontrol içerisinde olmasıdır (Ryan, 2002). Bu yöntemi yurtdışında *Alexander Technique* çalışmalarını uygulayan orkestracılar tavsiye ederler. *Alexander Technique* yöntemi müzisyenler ve özellikle orkestra sanatçıları için yurtdışında çok kabul görmektedir. Konu bütünlüğünü bozmamak için bu yöntemi açıklamak başka bir yazıya bırakılmıştır. Son oturuş biçimi de sandalyeyi şefin olduğu yere doğru çevirerek neredeyse çapraz konumdayken bacakları sandalyenin yanlarından serbest bırakarak oturmaktır (Brandfonbrener, 2003). Yurt dışında bazı orkestra sanatçıları da bu şekli daha uygun ve rahat bulmaktadırlar. Öğrenci, seyircisine saygılı görünmesi şartı ile tekniğini bozmayacak şekilde kontrollü çaldığı sürece rahat olduğu pozisyonda çalmalıdır.

Yukarıdakilerden yola çıkarak öğrencinin orkestra dersine ya da konserine başlamadan önce hem sehpasını hem de sandalyesini ayarlaması, çaldığı süre içerisinde bilinçli olarak oturması ve vücudunu sürekli kontrol etmesi gerekmektedir. Düzgün bir vücut balansı içerisinde oturmak öğrencinin profesyonel orkestracılık hayatını uzatacak ve gelecekte karşılaşması muhtemel fiziksel problemleri en aza indirgeyecektir.

2) Müzikal Beraberlik

Ritmik beraberliğin dışında müzikal beraberlik de önemlidir. Çalınan herhangi bir eserde viyolanın ne zaman parlaması ve grup *sonoritesini* ortaya çıkarması ve ne zaman geri çekilmesi gerektiğini bilmek, yani çalınan eserde viyolanın rollerini bilmek, orkestra üyesi bir viyola sanatçısı için en gerekli sorumluluklardan biridir.

Sonorite bakımından hiç bir grup üyesi çevresindekilerden daha fazla duyulmamalıdır (Rose, 2000). Bu araştırma kapsamında yapılan gözlemlere göre bir orkestra eserinde viyolanın rolünü kavramak öğrenciler için sonradan gelişen bir yetidir. Lisans programının ilk sınıflarındaki viyola öğrencileri solo çalma ile viyola grubu *sonoritesinin* farkını algılamada ve istenen ses balansını çalışmalarına yansıtma güçlük çekmektedirler. Bazı öğrenciler ise bu farkı algılasalar da teknik kontrole sahip olmadıkları için grup içerisine uyumlu bir tını ile çalamamaktadırlar.

Öğrencilerin uyumlu bir tınıda çalma konusunda sıkıntıları daha çok *piyano* pasajlarda görülmüştür. Bunun nedeni *nüans* düşükçe arşeyi kontrol etmenin zorlaşmasıdır. Viyolanın tellerinin kemana nazaran daha kalın olması ve viyola tellerinden keman kadar hızlı cevap alınmaması nedeniyle viyola arşesi keman arşesinden biraz daha ağır ve daha kısadır. Bu fiziksel özellik de bir viyolistin arşesini bir kemancıya göre biraz daha kısa ve daha kuvvetli kullanmasını gerektirir. Solo çalarken arşeyi bu şekilde kullanan öğrenci, orkestrada çalarken bazen zorlanabilir çünkü grup tınısında arşeyi kullanma farklı bir teknik kontrol gerektirir. Öğrenci, bu teknik kontrolü duyuşsal algısını geliştirdikçe edinir ve zamanla viyola grubunun *sonorite* bütünlüğüne katılır.

Uyumlu *sonorite* ile çalmanın bir diğer gerekliliği de, grup ile uyumlu bir şekilde vibrato yapmaktır. Dallas Senfoni Orkestrası'nın uzun süre viyola grup şefliğini yapmış olan Ellen Rose'a göre 'aksi belirtilmediği sürece, viyola grubunun tümü *pizzicato*⁶ ve *arco*⁷ çalarken birini diğerinden ayırmadan uyumlu bir şekilde *vibrato* yapmalıdır' (2000). Bu konu öğrencinin duyuşsal yetisi ve stil bilgisi ile doğrudan alakalıdır. Örneğin, Klasik Dönem'den bir eserin ağır bölümünde müzik sakın bir *vibrato* istemekte ve orkestra üyelerinin çoğunluğu o şekilde *vibrato* yapmaktadır. Bu durumda çevresini dinleyen bir öğrenci duyuşsal yetisi ile algıladığı müziğe uyum sağlar ve daha yavaş *vibrato* yapmaya çalışır. Bu, tamamen dikkat ve dinlemeye bağlıdır, bazı durumlarda öğrencileri ikaz etmek gerekmektedir.

⁶ Pizzicato: Teli ya da telleri parmakla çekerek çalma (Yazarın notu).

⁷ Arco: Yay ile çalma(Yazarın notu).

Öğrencilerde gözlenen müzikal hataların sonucusu ise artikülasyon farklarını düzgün bir biçimde yansıtamamalarıdır. Bunun ilk sebebi öğrencinin teknik olarak yetersiz olmasıdır. İkincisi ise çevreyi dinlememesidir. Bir diğeri de öğrencinin partisini tanımıyor olmasıdır. Örnek olarak öncesinden *legato*⁸ bir müzik cümlesinde arşeyi geniş ve hızlı bir biçimde kullanırken hemen ardından gelen hızlı detaş veya *spiccato* pasajlarda gruba yetişememekte-dirler. Bu da grup beraberliğini olumsuz etkilemektedir. ‘Hızlı *spiccato* pasajlarda arşeyi tam kıl yani tele tüm arşe kıllarını paralel çalmanın bazı öğrencilere faydası olmuştur. Tam kıl çalmak aynı zamanda daha net bir artikülasyon sağlar (Irvine, 1995).

Öğrencilerin müzikalite konusundaki duyuşsal becerilerini orkestra repertuarından eserler öğrendikçe kendi yetenekleri ölçüsünde müzikal perspektiflerinin açıldığı saptanmıştır. Öğrenci provalara yeni başladığında gerek şefin hareketlerine cevap verme ve beraber çalma gerekse müzikalite hususunda bocalasa da ardından çaldığı her provada sınıf farkı gözetmeksizin daha uyumlu bir grup üyesi olarak performans sergilemiştir.

3) Deşifre Becerisi

Profesyonel orkestraların sınavlarında deşifre becerisinin ayrı bir yeri vardır. Kişi herhangi bir orkestra eserini deşifre ederken gözü ile hep bir ilerideki ölçüyü takip ederek notayı çözer ve çalmakta olduğu müziği yazılı olan ritm, entonasyon ve nünasta çalma becerisini gösterir. Bazı müzisyenlerde bu bir tür yetenek olsa da birçok müzisyen deşifre yetilerini geliştirmek için özel olarak çalışır.

Deşifre esnasında öğrencilerin bazılarının viyola grubuna katılmadıkları gözlenmiştir. Bu araştırmada bazı öğrenciler bir orkestra eserini deşifre ederken önceden esere çalışmamışlarsa, çalınan eserin temposunu doğru algılayamayıp geride kalma ya da ritmik değerleri karıştırıp iki katı hızlı çalma hatalarını yapmışlardır. Teknik pasajların zorluğundan dolayı tempo ve ritmik karakterlere önem vermemek doğru bir çözüm yolu değildir. Daha önceden de belirtildiği gibi (bkz. s.7) öğrencilerin o sırada çalabilmek için duyuşsal ya da görsel algıları ile grup içerisinde güvendikleri diğeri bir viyolacıya uymaya çalışarak müziği takip ettikleri gözlenmiştir.

Deşifre becerisini geliştirmek için öğrenciler bu konuda nasıl çalışmalarını gerektiğini öğrenmelidirler. Deşifre esnasında çalınan eser teknik olarak kolay bir eser

⁸ Legato: Bağlı (Yazarın notu).

ise ve öğrenci yine de grubun gerisinde kalıyorsa bu durumun temel nedeni öğrencinin göz takibinin yeterince gelişmiş olmamasıdır. Eğer notayı takip etmede zorlanıyorsa, öğrenci o sırada çalınan eserde ritmik ve tonalite farklılığını yani müziği geç algılar ve sonuç olarak çalınan müziğe yetişemez. Nota takibinde göz algısını hızlandırmak için öğrenci her gün düzenli olarak 5-6 farklı karakterde ve kısa orkestra ya da oda müziği partisini ardı ardına çalmaya çalışmalıdır (Gökmen, 1998). Bu sayede öğrenci gün be gün daha hızlı okuyarak deşifre becerisini geliştirecektir.

4) Çalınan eseri, bestecisini ve partisini tanımak için zaman ayırma

Her ne kadar deşifre becerisi geliştirilse de orkestra repertuarındaki bazı eserlere kesinlikle önceden çalışılması gerekmektedir. Bununla beraber prova edilecek olan eserin ön çalışmasını yapmış olan öğrenciler hem müziği daha çabuk algılamakta hem de eseri daha çok zevk alarak çalmaktadırlar. Orkestra provalarını daha zevkli müzik yaparak, sıkıcı bir ders olmaktan uzaklaştırmak kişinin elindedir. Öğrenci çaldığı partinin eşlik ya da solo olduğunun ayırdına varırsa; örneğin kemanların çaldığı bir melodiye eşlik ettiğinin bilinciyle kemanları dinleyip onların yaptığı müziğe katıldığında, kendisini bir bütünün içerisinde hissedecek, dolayısıyla partisini daha zevkle çalacaktır. Bundan dolayı önceden partisine hazırlanmış olan öğrenciler hem prova hem de konser esnasında daha uyumlu çalmışlardır.

5) sınıf ve düzey farkının birlikte çalmada etkisi

Bu araştırmanın diğer bir bulgusu da öğrenciler arasındaki sınıf ve düzey farkının iyi bir orkestra üyesi olmalarında fark yaratmadığıdır. Şefi takip etme ve grup ile uyumlu bir biçimde müzik yapma konusunda ilk ve son sınıf öğrenciler arasında beklenen seviye farkı her zaman aynı şekilde seyretmemektedir. Her öğrencinin karakter ve fiziksel gelişimi farklı olduğu için orkestra içerisinde de zayıf ya da güçlü bir çalıcı olmaları bazen çalgılarındaki teknik gelişimleri ile aynı doğrultuda olmamaktadır. Gözlemler, viyola öğrencilerinin en az yarısının orkestra dersinde çalgı gelişimi ile farklı yetenekler gösterdikleri ve/veya çalgı dersi seviyelerinden beklenmeyen hatalar yaptıklarını göstermiştir. Örnek olarak; sınıfına bakmaksızın, viyola derslerinde zayıf olan bir öğrenci nota takibinde ve/veya beraberlikte başarılı olup derslerinde iyi durumda olan bir öğrenci ya çevresini dinlemediği, ya ders öncesi gerekli hazırlıkları yapmadığı, ya da çok kişisel çaldığı için viyola grubunda beraberliği yakalayamamıştır. Gözlemlerde bazı öğrenciler karakter özelliklerinden

dolayı grup beraberliğini çok az seviyede yakalayabilmişlerdir. Bu da sonuç olarak her öğrencinin beraber çalma, daha da önemlisi çevresini dinleme konusunda algı yetilerinin farklı seviyelerde seyrettiğini göstermiştir.

SONUÇ

Bu araştırmanın verileri sonucunda lisans seviyesindeki viyola öğrencilerinin orkestra deneyimlerinden çıkarımlar dört ana konuda toplanabilir. Bunlar öğrencilerin:

1) Orkestra içerisinde şefi takip ve grup beraberliği açısından oturma pozisyonlarını doğru ayarlasalar bile, öğrencilerin duruşlarını bütün prova boyunca kontrol edemedikleri,

2) Müzikal olarak, birlikte çalarken her öğrencinin çalgısında bireysel ilerlemeye bakmaksızın, beraber çalma algısına göre *sonorite* ve artikülasyon konusunda orkestrayı ve repertuarı tanıdıkça uyum gösterdiği,

3) Öğrencilerin orkestra repertuarından bir eser deşifre ederken viyola grubuna küçük bir oranda katkıda buldukları,

4) Öğrencilerin konserde icra edecekleri bir senfoni ya da orkestra eserini detaylı olarak tanımaya zaman ayıramadıklarıdır.

Tartışma ve Öneriler:

Profesyonel bir orkestracının provaya gelmeden önce çalacağı müzik hakkında bilgi sahibi olması ve partisini tempoda çalabiliyor olması beklenir. Çünkü orkestra şefi prova yaparken esere kendi yorumunu katmak isteyecektir. Eseri istendiği hale getirmek için partide ne yazıyor ise tüm yazdıkları ile çalabilmek gerekmektedir.

Önceden orkestra partisine çalışmış olmak iki amaca yöneliktir. İlki tahmin edilebileceği gibi öğrencinin çaldığı esere hâkim olması böylece şefin müzikal fikirlerini daha kolay algılayabilmesidir. Öğrencilerin provada çalacakları orkestra eserlerini dinleyerek viyolanın eserde nerede hangi rolde olduğunu anlamasında yarar vardır. Özellikle eşliklerde bu tür dinleme ve partiyi çalışma hazırlıkları öğrenciye solisti dinleyerek beraber müzik yapma zevki ve eseri daha iyi kavrama olanağı sunar.

İkinci amaç ise öğrencinin teknik olarak kendini gözlemleyebilmesi ve kontrol edebilmesidir. Özellikle teknik zorluğu olan pasajlara yaklaştıkça artan heyecan öğrencinin kontrolünün dışında oturuşunu bozmasına, omzunun, ensesinin kasılmasına; sonuç olarak da sağ ve/veya sol elini sıkarak çalmasına neden olur. Müzikal olarak da heyecandan dolayı koşma ve/veya gereksiz yere abartılı forte çalma görülür. Öğrencinin panik nedeni ile duruşunu bozması orkestra dersinde ve sonrasında onun teknik kazanımlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

Tüm veriler göz önüne alındığında verimli bir orkestra provası için öğrenciler aşağıda belirtilmiş hazırlanma yollarına başvurabilirler:

- a) Çalınacak eseri dinlemek, (Canlı konser, yoğun çalar (Cd), internet, on-line kütüphane gibi kaynaklardan)
- b) Çalınan eserin viyola partisinin orkestra içerisindeki yerini ve bütünlüğünü öğrenmek yani viyola grup solo(larını) ya da eşlik ettikleri yerleri tespit etmek,
- c) Eseri dinledikten sonra viyola partisindeki teknik pasajlara ve o eserde viyolanın parlaması gereken sololara çalışmak.
- d) Eserin yazıldığı dönemi inceleyerek eserin temasını ve stilistik özelliklerini belirlemek ve bunu çalışına yansıtabilmek.

Orkestra viyola repertuarının belli başlı eserlerini tanımak isteyen öğrenciler için bir kaç yayın önerilebilir. Yazının başında belirtildiği gibi yurt dışındaki orkestra sınavlarında genellikle adayın *spiccato*, *sonorite*, müzikalite gibi yetilerini göstereceği özel orkestra partileri mükemmelleştirilmiş olarak istenmektedir⁹. Bundan dolayı orkestra kariyerlerinde yükselmiş bazı viyolist ve pedagoglar, bu eserlerin viyola partilerini derleyip çalışma önerileri verdikleri kitaplar ve CD’ler yayınlamışlardır. Bu viyola icracılarının bazıları Yizhak Schotten (CD), Robert Vernon (CD), 20. y.y. orkestra eserleri üzerine yoğunlaşan Leonard Mogill, orkestral eserlerdeki viyola soloları açıklayan Jeffrey Schowell ve son olarak orkestra eserlerini dört viyolaya uyarlamış olan Ellen Rose’dur.

Viyola partisi yalnız başına çalındığında tüm orkestranın yokluğu daha belirgin bir biçimde hissedildiği için, Ellen Rose orkestra sınavına hazırlanırken öğrenci veya mezun adaylarda *ensemble* hissini sağlamak amacı ile böyle bir uyarılama yapmıştır (Liao, 2009). Bu sayede öğrenciler, arkadaşlarıyla dönüşümlü olarak solo viyola partisini de çalışabilmektedirler. Ülkemizdeki orkestra sınavlarında orkestra partilerinden çok bireysel müzikal başarıya bakılıyor olsa da, yurt dışına gitme planları olsun olmasın öğrencilerimizin viyola dünyasındaki yaşlılarının eğitimlerini tanımalarında yarar vardır.

Önceden hazırlanılmış verimli orkestra provaları, öğrenciyi profesyonel hayata hazırlayan yapıtaşlarıdır. Profesyonel hayata atıldıklarında, öğrencilerin eğitimleri sırasında belirli pozisyonların sorumluluğunu almış olmaları da onların her zaman bir

⁹ Bu eserlerden bazılarını örnek vermek gerekirse:H. Berlioz; Roman Carnavali Üvertürü, F. Mendelssohn; Bir Yaz Gecesi Rüyası Üvertürü, Dimitri Shostakovich 5. Senfoni I. Bölüm Viyola *solı*, W.A.Mozart. 35. Senfoni I.ve IV. Bölümleri. Grup şefliği sınavında istenen eserlerden bazıları ise Z. Kodaly, Harry Janos Suite III, Lied ve R. Strauss; Don Quixotte’dur.

artısıdır. Bu yazıda orkestra içerisinde oturma bilinci kısmında (bkz.s.7) Hacettepe Akademik Senfoni Orkestrası'nda çalan öğrencilerin, orkestranın kadrolu üyelerinin ya yanına (rahle içi) ya da arkasına (ikinci rahle sonrası) oturduklarından bahsedilmiştir. Bundan dolayı öğrencilerden hemen hemen hiçbiri grup şefi olarak bir konserde çalma tecrübesi edinmemiştir. Grup şefi yardımcısı ve ya ikinci rahle başı görevinde olma şansları da çok kısıtlıdır. Bu durum Hacettepe Akademik Senfoni Orkestrası'nda çalan diğer yaylı çalgı öğrencileri için de geçerlidir. Konservatuvar eğitimi bünyesinde sadece lisans seviyesindeki öğrencilerin, arkadaşlarıyla çaldıkları ve bir grup şefi ya da *Konzertmeister* olma sorumluluğunu taşıyacakları konser/konserler de verilebilir, verilmelidir. Bu sayede öğrenciler profesyonel orkestracılığa daha verimli hazırlanabilir.

Yurt içinde müzik eğitimi yapan kurumlar arasında öğrenci orkestralarının katılacağı etkinlikler ve müzik buluşma günleri tertiplenmesi, konferans ve söyleşiler düzenlenmesi, yurt dışında da öğrenci, orkestra ve solist münavebesi için olanakların artırılması yetişmekte olan öğrencilerimizin daha bilinçli ve duyarlı müzisyen olmalarını sağlayacaktır. Unutulmamalıdır ki çalınan müziğin duygularını birebir dinleyicinin ruhuna aktarabilmek, tam donanımlı icracıların işidir. Mesleğinde yetkinliğin en üst derecelerine gelebilmesi de bir icracının tercih edilme nedenidir.

KAYNAKÇA

Liao, Chien-Ju.(2009) *Excerpts for Viola Ensemble, an Alternative Pedgogical Method for the Aspiring Orchestral Violist*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). University of Cincinati, Cincinati.

Baker, Theodore., rev.by Kuhn, Laura. (1995). *Pocket Manual of Musical Terms*. New York: Shirmer Trade Books

Bentley, R. Lionel. (1943) Orchestral Cinderellas. *The Musical Times*, Vol. 84, (No 1023), 142-143. Erişim: 23.09.2011 <http://www.jstor.org/stable/923000>

Clark, Jennifer Cahill. (2010) Examining Possible Influences of String Students' Self-Efficacy and Musical Background Characteristics on Practice Behaviors, *Asta String Research Journal*, vol.1, 55-74.

Irvine, Jeffrey. (1995) Some thoughts on teaching spiccato. *Journal of the American Viola Society*, Vol.11 (No.1), 13-15.

Noble, Charles.(2004)An interview with Roberto Diaz. *Journal of the American Viola Society*, Vol. 20 on-line issue, 1-12. Erişim: 02.11.2015 <http://violaspaces.com/avs/ks/site/JAVS%20Online/Summer2004/Summer2004/Diaz.htm>

Showell, Jeffrey. (1987) A plan for Mastering Viola Orchestral Parts. *American String Teacher*, Vol.37. (No.3), 64-65

McCullough , C. Porter, 'Excerpts from the Alexander Technique and the String Pedagogy of Paul Roland'
Erişim: 0 5.9.2011 <http://www.alexandercenter.com/pa/stringsiii.html>

Rose, Ellen. (2000) Orchestral Distrubition of Responsibilitiesin a Viola Section. *Journal of the American Viola Society*, Vol.16 (No.2) 31-39.

Brandfonbrener, Amy. (2003) orkestrada çalma üzerine masterclass.

Gökmen, Feza. (1998) ile orkestrada çalma üzerine ders.

Ryan, Pamela. (2004) Orchestral excerpts (orkestra partileri) dersi.

Yardımcı Kaynakça

Brandolino, L.Tony. (1999) Winning an Orchestral Audition: Advice from the Pros. *American String Teacher*. Vol.49, 29-30.

Kim, J. Susan. (2010) A Study of Self-Regulated Learning on College String Majors, *Asta String Research Journal*.vol.1, 39-54.

McCarty, Patricia. (1988) Preparation Strategy for Succesful Orchestra Auditions. *Journal of the American Viola Society*, (Vol 4 (No.3), 3-5

Burns, Miriam. (2006) Orkestra eserlerinde bulunan viyola soloları üzerine masterclass.

Chapo, Eliot. (2005) Orchestral excerpts (orkestra partileri) dersi.

Diaz, Roberto. (2002) Orkestra partileri üzerine masterclass.

Newdome, Beth. (2005) Orkestra partileri üzerine masterclass.